

• вимога визнання цього вільного внутрішнього «я» [2, с. 66-67].

Загалом, вважає Ф. Фукуяма, політичний порядок усередині країни та на міжнародній арені буде залежати від збереження ліберальних демократій, які можуть забезпечити «правильний тип інклюзивної національної ідентичності».

Література

1. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек [Текст] ; пер. с англ. М. Б. Левин. М. : ООО "Издательство АСТ" : ЗАО НПП "Ермак", 2005. 588 с.
2. Фукуяма Ф. Идентичность: Стремление к признанию и политика неприятия ; Пер. с англ. М. : Альпина Паблшер, 2019. 256 с.

УДК 009:004.9.001

Пашина Н. П.

доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних

Мендрін О. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 052 Політологія

ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИСТИКА: ІСТОРІЯ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Цифрова гуманітаристика (Digital Humanities) є перспективним напрямком, що активно розвивається у сучасних гуманітарних дослідженнях. Зростаюча кількість публікацій у цій галузі, а також поступова інституціоналізація напрямку, що виявляється у створенні асоціацій, спеціалізованих журналів, заснування конференцій, призвели до затребуваності даного напрямку підготовки на ринку вищої освіти, появи спеціалізованих університетських курсів у даній галузі.

Водночас, Україна, на поточному етапі, швидше освоює світовий досвід, ніж є помітним центром інновацій у даному напрямку досліджень, хоча, не можна не відзначити, що з'являються окремі лекційні курси, напрями підготовки, майстерні для проведення спільних досліджень, проводяться конференції у різних вузах країни, серед яких Український католицький університет, національні університети «Києво-Могилянська Академія», «Острозька Академія», «Львівська політехніка», КНУКіМ тощо.

Вивченню різноманітних аспектів розвитку цифрової гуманітаристики присвячено велику кількість публікацій різного формату, серед яких необхідно вирізнити «Маніфест цифрової гуманітаристики» (2011) – лаконічний документ, який на високому рівні узагальнення досвіду розвитку напрямку формулює основні його характеристики. Велике значення для розвитку напрямку мала публікація довідкових та хрестоматійних видань, таких як: «A Companion to Digital Humanities» (2004, перевидане у 2008), «Understanding Digital Humanities» (2012), «Defining Digital Humanities. A Reader» (2013), «A New Companion to Digital Humanities» (2016), «Research Methods for the Digital Humanities» (2018), «The Routledge Companion to Media Studies and Digital Humanities» (2018), «The Routledge Companion to Digital Humanities and Art History» (2020), а також збірників «Debates in the Digital Humanities» (2011, 2016, 2019). У зазначених роботах автори намагаються продемонструвати широку палітру думок та напрямів розвитку сучасної ім цифрової гуманітаристики. Питання історії розвитку цифрової гуманітаристики торкалися у багатьох публікаціях, серед яких можна окремо виділити роботи С. Хоккі (S. Hockey), М. Таллера (M. Thaller), П. Свенсона (P. Svensson).

Мета даної публікації – проаналізувати еволюцію становлення цифрової гуманітаристики та розглянути перспективи її подальшого розвитку.

Через об'єктивні причини становлення, що триває, важко дати остаточне визначення цифрової гуманітаристики. У численних пропонуваніх визначеннях виділяють ті риси, що закріплені у «Маніфесті цифрової гуманітаристики», серед яких: 1) поширення методів цифрової гуманітаристики на всю сукупність гуманітарних та соціальних наук; 2) «міждисциплінарність»; 3) включення в себе «всіх методів, систем та евристичних перспектив, пов'язаних з цифровими технологіями у гуманітарних та соціальних науках»; 4) орієнтація на колективні дослідження [3].

Зважаючи на продовження розвитку, можна припустити, що будь-яке запропоноване визначення неминуче буде контекстуальним та історичним. Разом з тим, евристично продуктивним є проведення в майбутньому аналітичного поділу на академічний напрям і навчальну дисципліну, що дозволить предметно аналізувати їх стан, визначати відмінні критерії ефективності їхнього розвитку, які обумовлені певною специфікою завдань, що стоять перед ними.

Існує усталене уявлення про періодизацію розвитку цифрової гуманітаристики, представлене в роботах С. Хоккі [2] та М. Таллера [4]. Обидва дослідники виділяють чотири періоди у становленні напрямку:

- перший період охоплює часовий проміжок від 1949 року до початку 1970-х років, протягом якого відбувається поступовий розвиток від перших спроб складання індексу всіх творів Томи Аквінського до проведення у 1964 році першої конференції, присвяченої методам обробки літературних даних та початку публікації у 1966 р. журналу «Комп'ютери та гуманітарні науки» [2, с. 4-7];

- другий період обмежений часовими рамками від 1970-х до середини 1980-х років та характеризується «появою пакетів прикладних програм» для аналізу даних, зокрема SPSS [4, с. 15], появою регулярних конференцій фахівців у Великій Британії та Північній Америці, розробкою спеціалізованого програмного забезпечення для індексування великих обсягів текстів, створенням курсів «з різних аспектів гуманітарних обчислень» [2, с. 7-9]. У цей час створюються міжнародні асоціації Association for Literary and Linguistic Computing (ALLC) у 1973 р. та Association for Computers and the Humanities (ACH) у 1978 р.;

- третій період датується тимчасовим відрізком із середини 1980-х до початку 1990-х та пов'язаний з появою технологічних новацій: персонального комп'ютера, електронної пошти, а також різних підходів до розмітки (SGML) та кодування (TEI) текстів [2, с. 10-12]. У цей період формуються міжуніверситетські спільноти, а також починають видаватися спеціальні академічні періодичні видання, зокрема «Digital Scholarship in the Humanities»;

- четвертий період, що триває з початку 1990-х років до сьогодення, обумовлений розвитком інтернету, зокрема, поширенням технологій гіпертексту та пов'язаними з цим новаціями [4, с. 15], а також розширенням проблематики досліджень, збільшенням розмаїття джерел аналізованих даних та появою в університетах Великобританії та Північної Америки програм навчання у галузі цифрових гуманітарних наук [2, с. 15-16].

На наш погляд, дана періодизація потребує доповнення та певного коригування хронологічних рамок четвертого періоду. Хоча розвиток інтернету та пов'язаних з ним технологій продовжує впливати на розширення можливостей цифрової гуманітаристики, протягом останніх тридцяти років відбулися зміни у розвитку інформаційних технологій, які на ці дослідження значно впливали. Одночасно розвивалися і самі гуманітарні науки.

Це дозволяє говорити про можливість обмежити четвертий період рамками 2005-2010 років, та вирізняти п'ятий період у розвитку даного напрямку, що триває із зазначеного часу до сьогодні. Окресленню характерних рис цього періоду і присвячений наш подальший виклад.

На даний момент цифрова гуманітаристика є зонтичним напрямком, який поєднує дослідження в різних галузях гуманітарних, соціальних наук, включаючи дослідження соціальної комунікації та їх предметних перетинів із залученням інформаційних технологій (спеціалізованого програмного забезпечення, прикладного програмування, роботи з даними – вміння їх агрегувати та зберігати, обробляти, візуалізувати, інтерпретувати, а головне – «бачити»). Активно розвивається застосування цифрових досліджень у галузі лінгвістики, літературознавства, історичних досліджень, музеєзнавства, історії мистецтва. Два вказані аспекти стають характерними ознаками сучасного розвитку цифрової гуманітаристики – дедалі більша міждисциплінарність досліджень і робота з масивами даних, що накопичуються (включаючи «великі дані» (big data), відкриті дані, дані та метадані соціальних мереж, а також поки що залишаються поза значною увагою дослідників масив даних, створюваних «інтернетом речей» (IoT), які можуть стати новим цікавим джерелом для соціальних досліджень).

Все більш впевнено цифрова гуманітаристика знаходить застосування у дослідженнях в галузі соціальних наук: культурології, антропології, соціології, освоюється застосування у політичній науці, активно застосовуються методи цифрової гуманітаристики в дослідженнях стану медіа та комунікації, розвитку сучасних бібліотек. Можна погодитися з твердженням М. Таллера, що сучасна цифрова гуманітаристика повинна включати рефлексивне вивчення того, як змінюється гуманітарне знання, яке оперує методами, можливими лише завдяки підтримці комп'ютерних технологій, наскільки використання цих технологій робить сучасну гуманітаристику відмінною від тієї, якою вона була раніше [4, с. 13].

Невід'ємною рисою сучасного розвитку цифрової гуманітаристики є подальша інституціалізація напрямку: у 2004–2005 роках створюється міжнародна асоціація «Alliance of Digital Humanities Organizations» (ADHO), яка на поточний момент об'єднує одинадцять регіональних організацій у всьому світі, з 2006 року вона організовує та проводить міжнародні конференції, присвячені дослідженням у галузі Digital Humanities, є світовим центром з координації та розвитку напрямку [1]. Курси в галузі цифрової гуманітаристики викладаються у провідних університетах Північної Америки, Великої Британії та Європи. Враховуючи специфіку напрямку та його сучасного розвитку, вони стають основою для конвергенції дослідницьких інтересів як викладачів, так і студентів, які вивчають як соціо-гуманітарні дисципліни, так і інформаційні технології.

Виходячи з вищевикладеного видно, що цифрова гуманітаристика є перспективним міждисциплінарним напрямком у розвитку як гуманітарних, так і суспільних наук, що дозволяє використовувати для їхнього прогресу досягнення сучасних інформаційних технологій. Даний напрямок пройшов великий шлях становлення із середини ХХ століття та продовжує активно розвиватися. Перспективою подальшого розвитку, на нашу думку, є: 1) продовження та посилення міждисциплінарної колаборації, коли цифрові гуманітарні дослідження стають майданчиком, де на основі використання сучасних ІТ-технологій співпрацюють фахівці у різних предметних галузях; 2) розвиток напрямку досліджень, побудованих навколо програмної обробки та візуалізації даних різних типів, ширше використання можливостей Інтернету; 3) застосування досліджень з цифрової

гуманітаристики для вирішення окремих соціальних проблем, що відповідають інтересам прогресу суспільства.

Література

1. About the Alliance of Digital Humanities Organizations (ADHO) [Electronic resource]. URL: <https://adho.org/about>. (date of access 06.12.2021).
2. Hockey S. The History of Humanities Computing // A Companion to Digital Humanities / Edited by S. Schreibman, R. Siemens, and J. Unsworth. Malden: Blackwell Publishing, 2004. P.3-19.
3. Manifesto for the Digital Humanities [Electronic resource]. URL: <https://tcp.hypotheses.org/411>. (date of access 05.12.2021).
4. Thaller M. Controversies around the digital humanities: an agenda // Historical Social Research. 2012. Vol. 37 № 3. P. 7-23.

УДК 323.14 (045)

Рябинин Е. В.

кандидат политических наук, доцент кафедры политологии и международных отношений

ДЕСТАБИЛИЗАЦИЯ КАЗАХСТАНА В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЯЕМОГО ХАОСА

Как показывает практика, несмотря на серьезные идеологические противостояния, биполярная система международных отношений во времена холодной войны была более стабильной нежели в современном, так называемом демократическом мире. Согласно Ф.Фукуяме конфликтный потенциал был исчерпан и мир должен развиваться в мирном направлении. Однако, как показывает конфликты между государствами, народами, сообществами будут перманентными, но будут иметь другую форму выражения и последствия для геополитической карты мира. Как не однократно указывал в своих работах автор данной статьи, конфликты после крушения биполярной системы международных отношений будут нести в своей основе фактор идентичности. Как указывал в своих работах Т.Гоббс – «человек человеку – волк» и данное утверждение находит свое подтверждение в конфликтах, которые мы наблюдаем с 1989 года, времени окончания холодной идеологической войны и до сегодняшнего момента. Конфликты в бывшей Югославии, Чечне, Грузии, Сирии, Арцахе, на африканском континенте удивляют высокой степенью жестокости и насилия. Все вышеуказанные конфликты необходимо рассматривать в контексте концепции «управляемого хаоса», который реализуется через «цветные революции», которые, якобы, априори должны нести освобождение народам в странах, в которых они осуществляются. Однако, как свидетельствует практика, страны, в которых происходят цветные революции, отличаются серьезными политическими, социальными, экономическими кризисами, в некоторых случаях ситуация осложняется гражданскими войнами.

Стратегема «управляемого хаоса» возникла в глубокой древности. В частности, в китайской традиции «грабеж во время пожара» [2, с.34] предусматривает необходимость активных действий, когда противник по каким-либо причинам оказался в сложной ситуации.

В современных условиях хаос может быть вызван падением курса национальной валюты, цен на энергоносители, ростом оппозиционных настроений, применением